

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№7

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
IYUL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

UZBEKISTAN

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
172 sahifa, iyul, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi

- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Yashil ish o'rinlari va ekologik ta'lim: o'zbekiston yoshlari uchun yangi imkoniyatlar	12
Rashidov Saidislom, Zaripova Mardona	
Soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlash holatlarining informatsion assimetriyaga ta'siri	16
Babanazarova Nilufar Xolmatovna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda budget mablag'laridan foydalanish mexanizmining o'rni va ahamiyati	23
Rustamova Gulmira Aliqulovna	
Dasturiy mahsulotlar logistikasi	30
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Banklarda moliyaviy barqarorligini ta'minlashda moliyaviy natijalar ahamiyati	35
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Oliy ta'lim muassasalarini "yashil universitet" tizimiga transformatsiya qilish istiqbollari (buxoro davlat texnika universiteti va malayziyaning oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik misolida)	39
Rahmatov Shuxrat Axatovich	
Davlat qarzi siyosati samaradorligini oshirish orqali makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash	43
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Оптимизация бизнес-процессов и модернизация занятости в условиях цифровизации	47
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Strategik rivojlanish sharoitida investitsion jozibadorlikning o'rni	54
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirishni rag'batlashtirish	61
Annaklichev Saxi Saparmuxamedovich	
Альтернативный подход к распределению финансовых ресурсов для эффективного финансирования высшего образования	65
Гулшат Карлибаева	
Banklarda moliyaviy barqarorligini ta'minlashda moliyaviy natijalar ahamiyati	70
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
O'zbekistonda jahon sivilizatsiyasiga ta'sir o'tkaza oladigan zamonaviy qarashlarga ega memolarning yetishmasligi	74
Nabiyev Hamidjon Mirzo o'g'li	
General Concept and Principles of Quality Management System	78
Atamirzayev Nodirbek Bekmirzayevich	
Transformatsiya jarayonida tijorat banklarining kreditlash faoliyatini rivojlantirish	84
Absamatov Anvar Ergashovich	
Интегральный показатель отбора экспертов для принятия коллегиальных диагностических решений	94
Uraqov Shokir Ulashovich	
Korxona faoliyatini tahlil qilishda boshqaruv hisobining roli	100
Abdurasulov Xumoyun Jalil o'g'li, Axmedov Xasan Ruzibayevich	
Raqamli iqtisodiyot va buxgalteriya hisobini tashkil etish	107
Abdullayev Abdurauf	
Moliyaviy hisobotni transformatsiya qilish	112
Sheraliyev Xayrulla Karimovich	
O'zbekiston sharoitida raqamli transformatsiyaning makroiqtisodiy indikatorlarga ta'siri	116
Samarqand davlat uiversiteti, Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	

Raqamli iqtisodiyotning turizm sohasidagi bandlik shakllariga ta'siri.....	120
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Xalqaro moliya-kredit institutlari bilan hamkorlikning xorij tajribasi.....	126
Qosimov Bobur Sobirovich	
Jahonda moliyaviy munosabatlar rivojlanishida korporativ tuzilmalar faoliyatining o'rni	131
Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
Iqtisodiyotning real sektor subyektlarining faoliyatini moliya-kredit mexanizmlari orqali rag'batlantirishning xalqaro tajribasi	136
Mahmudov Nurali Komilovich	
O'zbekiston sharoitida raqamli transformatsiyaning makroiqtisodiy indikatorlarga ta'siri	140
Sanakulova Iroda, Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Sho'r suvni chuchuklashtirish uchun absorber sifatida foydalanilgan quyosh elementlari tuzilmasining tajriba sinov tahlillar	144
Tursunov Muxamad Nishanovich, Sabirov Xabibullo, Axtamov Tohir Zuxriddinovich, Abriyev Shaxzod Akbar o'g'li, Bobomuratov Sardor Abdurasul o'g'li	
Развитие банков в системе цифровых финансовых услуг в Республике Узбекистан.....	151
Даденова Гульхан Кенесбаевна	
Внедрение экологических стандартов в транспортной системе: проблемы и перспективы	156
Абдурахманова М.Т.	
Elektron o'quv kontenti orqali mustaqil ta'lim va tadqiqot faoliyatini rivojlantirish	162
Ahunova Tamannoxon Zokir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida davlat va xususiy sektorda korporativ boshqaruv strategiyasini yangilash: O'zbekiston modeli	167
Tojialiyeve Sherdorbek Elmurod o'g'li, Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Jismoniy shaxslar uchun aksiyalar bozoriga kirish strategiyalari va investitsiya imkoniyatlari: O'zbekiston va xalqaro tajriba tahlili	171
O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li	

JISMONIY SHAXSLAR UCHUN AKSIYALAR BOZORIGA KIRISH STRATEGIYALARI VA INVESTITSIYA IMKONIYATLARI: O'ZBEKISTON VA XALQARO TAJIRIBA TAHLILI

O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi

Korporativ Moliya va qimmatli qog'ozlar bozori

70412202 yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada jismoniy shaxslarning aksiyalar bozoriga kirish strategiyalari va investitsiya imkoniyatlari O'zbekiston va xalqaro tajriba asosida tahlil qilinadi. Unda investorlarning moliyaviy savodxonligi, raqamli texnologiyalar ta'siri, bozor infratuzilmasi va tartibga solish mexanizmlarining ahamiyati yoritilgan. Xalqaro amaliyot bilan solishtirma tahlil asosida O'zbekistonda jismoniy investorlar faolligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: aksiyalar bozori, jismoniy shaxslar, investitsiya strategiyasi, kapital bozori, moliyaviy savodxonlik, xalqaro tajriba, O'zbekiston.

Abstract: This article analyzes the strategies of individual investors entering the stock market and their investment opportunities, based on the experience of Uzbekistan and international practice. It highlights the role of financial literacy, digital technologies, market infrastructure, and regulatory mechanisms. A comparative approach is used to propose policy recommendations for enhancing retail investor participation in Uzbekistan.

Keywords: stock market, individual investors, investment strategy, capital market, financial literacy, international experience, Uzbekistan

Аннотация: В статье рассматриваются стратегии выхода физических лиц на рынок акций и инвестиционные возможности на основе анализа опыта Узбекистана и международной практики. Особое внимание уделено влиянию финансовой грамотности инвесторов, цифровых технологий, рыночной инфраструктуры и механизмов регулирования. На основе сравнительного анализа разработаны предложения по активизации участия частных инвесторов в Узбекистане.

Ключевые слова: фондовый рынок, физические лица, инвестиционная стратегия, рынок капитала, финансовая грамотность, международный опыт, Узбекистан

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda jahon moliyaviy tizimida aksiyalar bozori jismoniy shaxslar, ya'ni oddiy fuqarolar uchun ochiq va faol ishtirok maydoniga aylanmoqda. Texnologik rivojlanish, raqamli brokerlar, mobil ilovalar va investitsiyaga oid ma'lumotlarning ommalashuvi natijasida aksiyalar bozoriga kirish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu holat investorlar tarkibida jismoniy shaxslar ulushining ortishiga, yangi strategiyalar va yondashuvlarining shakllanishiga olib kelmoqda.

O'zbekistonning o'zida ham aksiyalar bozorining rivojlanishi iqtisodiyotda muhim o'rin tutmoqda. Kapital bozorini isloh qilish, fond birjalari faoliyatini takomillashtirish va aholining investitsiyaviy faolligini oshirish bo'yicha qator tashabbuslar ilgari surilgan. Biroq bu jarayonda jismoniy shaxslarning bozorga to'g'ri, xavfsiz va samarali kirishi bo'yicha strategik yondashuvlar, moliyaviy savodxonlik darajasi hamda institutsional shart-sharoitlar hali ham dolzarb muammoligicha qolmoqda.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — aksiyalar bozoriga kirishda jismoniy shaxslar uchun mavjud strategiyalarni aniqlash, ularni baholash hamda O'zbekiston va xalqaro tajribani solishtirish orqali optimal yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat. Bu orqali moliyaviy resurslarni samarali joylashtirish, aholining investitsion faolligini oshirish va iqtisodiy ishtirokchilikni kuchaytirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aksiyalar bozoriga jismoniy shaxslarning kirib borishi va bu boradagi investitsiya strategiyalarini shakllantirish masalasi ko'plab olimlarning ilmiy izlanishlariga asos bo'lmoqda. Ushbu yo'nalishda Robert C. Merton va Zvi Bodie moliyaviy bozorlar ishtirokchilarining qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilib, xatar va nafillik o'rtasidagi muvozanatni asosiy strategik element sifatida ko'rsatgan. Ularning ta'kidlashicha, jismoniy investorlar uchun kapital bozorlariga kirishda diversifikatsiyalash, uzoq muddatli investitsion yondashuv va moliyaviy vositachilar ishtirokida harakat qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Campbell R. Harvey va John R. Graham tadqiqotlarida esa individual investorlarning bozor haqidagi bilim darajasi, psixologik omillar, xavfga bo'lgan munosabat va raqamli texnologiyalarning ommalashuvi ularga aksiyalar bozorida qatnashish imkonini kengaytirishini ko'rsatgan. Ular zamonaviy investitsiya platformalari va fintech vositalari orqali investorlarning bozordagi ishtiroki sezilarli darajada oshayotganini asoslagan.

O'zbekiston misolida esa A. Mamatqulov va A. Tashkulov kabi iqtisodchilar jismoniy shaxslarning aksiyalar bozorida ishtirokini o'rganib, milliy qonunchilik, moliyaviy savodxonlik darajasi, va kapital bozorining infratuzilmasi bu jarayonda hal qiluvchi omillar bo'lib xizmat qilishini ko'rsatgan. Ularning tahlillariga ko'ra, IPO (ilk ommaviy taklif) jarayonlarining ommalashuvi, fond bozoriga davlat tomonidan qo'llab-quvvatlov, va raqamli brokerni xizmatlar jismoniy investorlar oqimini kuchaytirgan.

Xalqaro miqyosda esa OECD tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, ayniqsa "Retail Investors in Capital Markets" nomli hisobotda, jismoniy investorlar bozoridagi tendensiyalar, ular uchun yaratilgan qulayliklar, raqamli infratuzilmaning o'sishi va davlat siyosatining muhimligi keng ko'lamda yoritilgan. Bu manbada, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi solishtirilib, O'zbekiston uchun mos keluvchi strategik yo'nalishlar aniqlangan.

Yana bir muhim tadqiqot J. Bogle tomonidan o'tkazilgan bo'lib, u jismoniy shaxslar uchun passiv investitsiya strategiyalarining ustunliklarini asoslagan. Bunda indeksli fondlar, kam xarajatlilik va uzoq muddatli yondashuv orqali yuqori daromad olish imkoniyati tahlil qilingan.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, aksiyalar bozoriga jismoniy shaxslarning kirib borishini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bir qator omillar — moliyaviy savodxonlik, davlat siyosati, texnologik infratuzilma va bozordagi ishonch muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston tajribasi xalqaro yondashuvlar bilan uyg'unlashgan holda yanada kuchli milliy strategiyalarni ishlab chiqish zaruratini ko'rsatmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar O'zbekiston fond bozori ishtirokchilari bilan o'tkazilgan so'rovnomalar va mavjud statistik hisobotlar asosida yig'ildi. Olingan ma'lumotlar tahlili uchun deskriptiv statistika usullari, korrelatsion tahlil va xalqaro tajribalar bilan solishtirma tahlil usuli qo'llanildi. Natijalar investitsiya strategiyalarining samaradorligini baholashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jismoniy shaxslarning aksiyalar bozoriga kirish jarayoni bugungi kunda nafaqat global moliyaviy integratsiyaning ajralmas qismi, balki aholining investitsiyaviy faolligi, moliyaviy mustaqilligi va iqtisodiy barqarorlikka erishishida muhim vositaga aylanmoqda. Bozor iqtisodiyotining tobora chuqurlashib borayotgan sharoitida aksiyalar bozorining ochiqligi, shaffofligi va ishtirokchilari sonining ortib borishi mamlakatning kapital bozorini rivojlantirishda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda jismoniy investorlarning roli alohida ahamiyat kasb etadi. Ayni paytda O'zbekiston va xalqaro amaliyotda kuzatilayotgan tendensiyalarni solishtirish orqali ushbu ishtirokchilar uchun samarali strategiyalarni aniqlash dolzarb ilmiy vazifadir.

Avvalo, jismoniy shaxslar uchun aksiyalar bozoriga kirishdagi asosiy omillarni ko'rib chiqamiz. O'zbekiston bozorida so'nggi yillarda sezilarli faollik kuzatilmoqda. 2020–2024-yillar davomida jismoniy investorlar soni 200 mingdan 749 ming nafargacha oshgani kuzatilgan. Ushbu o'sishning asosiy sabablari sifatida IPO'larning kengayishi, fond bozoriga davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlov, axborot texnologiyalari asosidagi brokerning xizmatlarining kengayishi va aholining investitsiyaviy savodxonligi oshib borayotganini ko'rsatish mumkin. Ayniqsa, "Toshkent" Respublika fond birjasi tomonidan ilgari surilayotgan raqamlashtirish siyosati va yangi investitsiya platformalarining paydo bo'lishi bozorga kirishni osonlashtirmoqda.

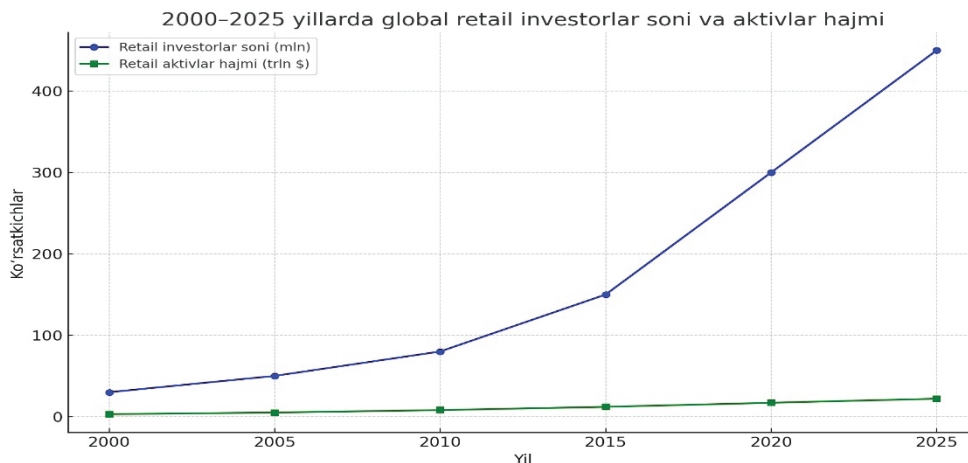
Aksiyalarga sarmoya kiritishda jismoniy shaxslar odatda uch xil strategiyani qo'llaydi: passiv, faol va aralash strategiyalar. Passiv yondashuv indeksli fondlar, ETF'lar yoki uzoq muddatli "sotib ol va ushla" modeli asosida amalga oshiriladi. Faol yondashuv esa bozordagi narxlarning qisqa muddatli o'zgarishidan foyda olishga intiladi, bu esa ko'proq bilim, tajriba va vaqt talab qiladi. Aralash yondashuv ikkala modelni uyg'unlashtirib, risklarni boshqarishga xizmat qiladi. O'zbekiston sharoitida ko'pchilik yangi investorlar passiv strategiyani tanlashi kuzatiladi, bu esa ularning bozor tajribasining pastligi bilan izohlanadi. Ammo ta'lim va maslahat xizmatlari rivojlantirilsa, faol strategiyalarga qiziqish ortadi.

Investorlar bozoriga kirishda qaror qabul qilish jarayonida bir qator omillar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Birinchi omil – moliyaviy savodxonlik. OECD tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda shuni ko'rish mumkinki, moliyaviy bilim darajasi yuqori bo'lgan jismoniy shaxslar aksiyalar bozorida ishtirok etishga ko'proq moyil bo'ladi. Ikkinchi omil – texnologik infratuzilma. Bugungi raqamli asrda mobil ilovalar, onlayn brokerlar va "self-service" investitsiya platformalari ishtirokchilarning sonini keskin oshirishga xizmat qilmoqda. Masalan, AQShda Robinhood yoki Vanguard kabi ilovalar orqali yirik investorlar soni 10 yil ichida ikki barobarga oshgan. O'zbekistonda esa "Freedom Broker", "Tenge Bank" yoki "InfinBank Invest" kabi platformalarning paydo bo'lishi xuddi shunday tendensiyani yuzaga keltirmoqda.

Bozordagi ishtirokni rag'batlantiruvchi yana bir omil – soliq siyosati. Xalqaro amaliyotda ayrim davlatlarda jismoniy shaxslarning fond bozori orqali olgan daromadlariga soliq imtiyozlari beriladi. Masalan, Buyuk Britaniya da Individual Savings Account (ISA) orqali kiritilgan investitsiyalar daromadi soliqqa tortilmaydi. Singapurda esa kapital daromadlari umuman soliqqa tortilmaydi. O'zbekiston qonunchiligida esa jismoniy shaxslar uchun dividendlardan olinadigan soliq stavkasi hozirda 5 foiz atrofida bo'lib, bu xalqaro fond bozorlari fonida raqobatbardosh ko'rinadi, ammo bozorni yanada rag'batlantirish uchun uzoq muddatli investitsiyalar uchun qo'shimcha yengilliklar joriy etilishi maqsadga muvofiq bo'lardi.

2000-yilda dunyo bo'yicha atigi 30 million retail investor mavjud bo'lgan bo'lsa, 2025-yilga kelib ularning soni taxminan 450 millionga yetishi kutilmoqda. Bu o'sish texnologiyaning rivojlanishi, onlayn savdo platformalarining kengayishi va moliyaviy savodxonlik kampaniyalari natijasidir. Shu bilan birga, ularning investitsiya qilgan umumiy aktivlari 3 trillion dollardan 22 trillion dollargacha ko'tarilgan (1-rasm).

1-rasm: 2000-2025-yillarda global retail investorlar soni va aktivlar hajmi

2020-yilda O'zbekiston bozorida taxminan 200 ming retail investor mavjud bo'lgan bo'lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 749 ming nafardan oshdi. 2025-yilga kelib esa bu ko'rsatkich 800 mingga yetishi kutilmoqda. Bu o'sish quyidagi omillar bilan bog'liq:

- UzAuto IPO kabi ommaviy aksiyalar joylashtirilishining ommalashuvi;
- Raqamli brokerlik platformalari (masalan, Jett.uz, Freedom Finance);
- Aholining investitsiya madaniyati va jamg'arishga qiziqishining ortishi.

O'zbekiston bozoridagi jismoniy investorlar soni global ko'rsatkichlar bilan solishtirilganda kichik bo'lishiga qaramay, nisbiy o'sish sur'ati yuqori. Global bozor 25 yilda qariyb 15 baravar o'sgan bo'lsa, O'zbekiston bozorida bu ko'rsatkich 2020–2024-yillarda 3,7 baravarni tashkil etmoqda — bu esa sezilarli dinamika hisoblanadi (2-rasm).

2-rasm: 2000-2025-yillarda O'zbekistonda retail investorlar sonining o'sishi

XULOSA VA TAKLIFLAR

So'nggi yillarda aksiyalar bozoriga jismoniy shaxslarning kirib kelish sur'atlari global miqyosda ham, O'zbekiston misolida ham sezilarli darajada oshgani kuzatilmoqda. Ushbu holat, bir tomondan, moliyaviy imkoniyatlarning kengayib borayotganidan dalolat bersa, boshqa tomondan, jismoniy investorlar uchun strategik yondashuvlarning naqadar muhimligini ko'rsatadi.

Global statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilga borib retail investorlar soni 450 millionga, ularning aktivlari hajmi esa 22 trillion AQSh dollariga yetishi kutilmoqda. O'zbekiston bozorida esa 2020-yildan 2024-yilgacha jismoniy investorlar soni 200 mingdan 749 ming nafargacha o'sgan. Bu jarayon, avvalo, IPO jarayonlarining faollashuvi, raqamli platformalarning ommalashuvi hamda aholining investitsiyaviy faolligining oshishi bilan bog'liqdir.

Biroq investorlar sonining ko'payishi o'z-o'zidan muvaffaqiyatli investitsiyaga olib kelmasligi aniq. Shuning uchun moliyaviy savodxonlikni oshirish, bozorga kirishdagi xavflarni baholash va boshqarish hamda strategik, uzoq muddatli yondashuvlarni shakllantirish bugungi kunda jismoniy investorlar uchun eng dolzarb vazifalardan sanaladi.

O'zbekiston kapital bozori uchun esa investorlarni himoya qiluvchi me'yoriy-huquqiy asoslarni mustahkamlash, ta'lim dasturlarini kengaytirish va raqamli vositalarning samarali ishlashini ta'minlash orqali bu jarayonni chuqurlashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Shunday ekan, aksiyalar bozoriga to'g'ri kirish — bu oddiy savdo emas, balki puxta strategik qaror va ayni vaqtda moliyaviy erkinlik sari dadil qadamdir. Bunday jarayonda jismoniy shaxslarning ishtirokini yanada samarali va xavfsiz qilish uchun bir qator kompleks choralarini ko'rish muhimdir.

Avvalo, moliyaviy savodxonlikni milliy darajada rivojlantirish zarur. Bu borada O'zbekiston maktab va oliy ta'lim tizimiga "moliyaviy savodxonlik" fanini kiritish orqali yangi avlodning moliyaviy tafakkurini shakllantirish mumkin. Shu bilan birga, yoshlar uchun soddalashtirilgan kurslar, vebinarlar, broshyura va mobil ilovalar orqali aholining turli qatlamlarini qamrab olish, ularning investitsion qarorlar qabul qilishiga puxta tayyorlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, bozorga yangi kirayotgan jismoniy investorlar uchun xavfsiz muhit yaratish muhimdir. Demo trading platformalarini ommalashtirish orqali tajriba orttirish imkoniyati yaratiladi. Brokerlik kompaniyalari va fond birjalari orqali "start investorlar uchun qo'llanma" kabi loyihalarni yo'lga qo'yish, hamda moliyaviy firibgarliklar bo'yicha doimiy ogohlantirish tizimini shakllantirish orqali investorlar huquqini himoya qilish mexanizmi kuchayadi.

Raqamli infratuzilmani mustahkamlash orqali esa investorlar uchun texnologik qulayliklar ta'minlanadi. Xususan, onlayn brokerlik xizmatlarida xavfsizlik standartlarini oshirish, fintech echimlar — mobil ilovalar va botlar orqali soddalashtirilgan investitsiya imkoniyatlarini kengaytirish orqali investitsion jarayonlar yanada ishonchli va ommaviylashgan holatga keladi.

Bozorga kirishdagi soddalik va qulaylik masalasida esa, jismoniy shaxslar uchun investitsiya hisoblarini ochish tartibini yengillashtirish, minimal sarmoya miqdorini pasaytirish orqali aholining keng qatlamlarini jalb qilish mumkin. Bu esa investitsiya madaniyatining ildiz otishiga va jamiyatda moliyaviy ishtirokchanlik darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, davlat tomonidan ko'mak va tartibga solish tizimini takomillashtirish lozim. Jumladan, yangi boshlovchi investorlar uchun davlat kafolati ostidagi investitsion mahsulotlar, xususan, milliy ETF fondlarini joriy etish orqali xavfsiz va barqaror investitsion muhitni shakllantirish mumkin. Shuningdek, jismoniy investorlar manfaatlarini himoya qiluvchi mustaqil monitoring agentliklarini tashkil etish ularning huquqlarini samarali himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Merton R.C., Bodie Z. Financial Economics. – Boston: Pearson Education, 2004.
2. Harvey C.R., Graham J.R. Investor Behavior and Decision Making: Behavioral Insights into Market Movements. – Journal of Portfolio Management, 2011.
3. OECD. Retail Investors in Capital Markets: Regulatory Strategies and Empirical Findings. – Paris: OECD Publishing, 2021.
4. Bogle J. Common Sense on Mutual Funds. – New York: Wiley, 2009.
5. Mamatqulov A. O'zbekiston kapital bozorini rivojlantirishda jismoniy investorlarning roli. – T.: Iqtisodiyot va ta'lim, 2022.
6. Tashkulov A. Aksiyalar bozorining institutsional rivojlanishi va jismoniy shaxslarning faolligi. – T.: Moliya, 2023.
7. Allen F., Gale D. Comparing Financial Systems. – MIT Press, 2001.
8. World Bank. Developing Capital Markets: Strategic Directions for Developing Countries. – Washington D.C.: WB Group, 2020.
9. CFA Institute. Capital Market Expectations: Risk and Return. – CFA Curriculum, 2021.
10. Barber B., Odean T. The Behavior of Individual Investors. – Financial Analysts Journal, 2008.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100